

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

STRUCTURE OF READINESS OF FUTURE JUNIOR SPECIALISTS OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS TO COMMUNICATIVE INTERACTION IN PROFESSIONAL ACTIVITY

Стаття присвячена актуальній проблемі готовності майбутніх молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії в професійній діяльності. Обґрунтовано доцільність високого рівня готовності майбутніх молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії в професійній діяльності. Розглянуто визначення понять «готовність» і «взаємодія». На основі аналізу науково-педагогічної літератури визначено структуру готовності майбутніх молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії й охарактеризовано її компоненти: мотиваційний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний, емоційно-оцінний.

Ключові слова: молодші спеціалісти фізичної культури і спорту, готовність, взаємодія, готовність до комунікативної взаємодії, структура, компоненти.

Стаття посвящена актуальной проблеме готовности будущих младших специалистов физической культуры и спорта к коммуникативному взаимодействию в профессиональной деятельности. Обоснована целесообразность высокого уровня готовности будущих младших специалистов физической культуры и спорта к коммуникативному взаимодействию в профессиональной деятельности. Рассмотрено определение понятий «готовность» и «взаимодействие». На основе анализа научно-

педагогической литературы определена структура готовности будущих младших специалистов физической культуры и спорта к коммуникативному взаимодействию и охарактеризованы ее компоненты: мотивационный, когнитивный, коммуникативно-деятельностный, эмоционально-оценочный.

Ключевые слова: младшие специалисты физической культуры и спорта, готовность, взаимодействие, готовность к коммуникативному взаимодействию, структура, компоненты.

The article is devoted to the actual problem of the readiness of future junior specialists in physical culture and sports for communicative interaction in professional activities. The expediency of the formation of a high level of readiness of future junior specialists in physical education and sports for communicative interaction in professional activities. The definition of the concepts of "readiness" and "interaction". Based on the analysis of scientific and pedagogical literature, the structure of readiness of future junior specialists in physical culture and sports for communicative interaction is defined and its components are characterized: motivational, cognitive, communicative, activity, emotional and evaluative.

Key words: junior specialists of physical culture and sports, readiness, interaction, readiness for communicative interaction, structure, components.

УДК 377:005.336.2+39606

Чапідзе К.О.,

аспірант кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна потреба в компетентних фахівцях галузі фізичної культури і спорту зумовлена незадовільним станом здоров'я населення України, недостатньою фізкультурно-оздоровчою, спортивно-масовою, реабілітаційною роботою усіх ланок соціальної й освітньої сфер суспільства. Основною умовою успішної професійної діяльності працівника у сфері фізичної культури і спорту є готовність до взаємодії. Саме спілкування виступає основним інструментом цієї взаємодії. Формування готовності майбутніх молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії в професійній діяльності є актуальною проблемою сучасної педагогіки. Зокрема, виникає необхідність визначення структури готовності як результату підготовки майбутніх молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії в професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблемам підготовки майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту до профе-

сійної діяльності приділяється значна увага з боку науковців, зокрема розглядалися: підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах (О. Ажиппо), формування інтегрованих знань і вмій у процесі професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання (А. Бабенко), формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури (М. Данилко), формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього вчителя фізичної культури (Н. Зубанова), педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності (М. Карченкова) та ін.

Але, незважаючи, на достатньо широку розробленість цієї наукової проблеми, питання готовності майбутніх молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії в професійній діяльності залишається недостатньо дослідженим.

Все це наголошує на необхідності подальшої наукової розробки зазначеної проблеми, зокрема

на важливості визначення не тільки концептуальних аспектів понять «готовність» і «взаємодія», але й на визначенні структури готовності молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії в професійній діяльності.

Мета статті – визначити структуру готовності майбутніх молодших спеціалістів фізичної культури та спорту до комунікативної взаємодії й охарактеризувати її компоненти.

Виклад основного матеріалу. Необхідність підготовки майбутнього молодшого спеціаліста фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії в професійній діяльності зумовлена тим фактом, що його професійна діяльність має свої особливості, оскільки є не тільки фізкультурно-оздоровчою, але й освітньою і виховною. Ефективність цих процесів залежить саме від рівня фахівця фізичної культури і спорту, рівня його комунікативної компетентності. На думку В. Кан-Калік, такий рівень декларує: а) спілкування на засадах високих професійних установок педагога, його ставлення до педагогічної діяльності; б) спілкування на основі дружнього ставлення; в) спілкування-дистанцію, яке базується на авторитеті та професіоналізмі [3, с. 29]. Завдяки такому спілкуванню створюється оптимальна база для позитивних змін у пізнавальній, емоційній, поведінковій сферах кожного з учасників спілкування.

Для ефективного виконання професійних обов'язків майбутні молодші спеціалісти фізичної культури і спорту в процесі навчання мають оволодіти певними комунікативними вміннями та навичками, набути комунікативної компетентності: встановлювати контакт із вихованцями, їх батьками, колегами; формулювати тему та проблему спілкування; попереджати конфліктні ситуації та грамотно їх вирішувати; професійно реагувати на сказане співрозмовником, вживаючи правильні інтонації та висловлювання, тощо. Комунікативна компетентність включає знання норм і правил, які регулюють дії партнерів, і включає своєрідні сценарії комунікативної взаємодії. Невід'ємною частиною майбутньої ефективної роботи молодшого спеціаліста фізичної культури і спорту за фахом є готовність до комунікативної взаємодії як важливого аспекту професійної діяльності.

Для визначення структури готовності молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії звернемося до досліджень понять «готовність» і «взаємодія». Поняття «взаємодії» в соціально-психологічній літературі є неоднозначним. З одного боку, деякі дослідники використовували поняття взаємодії для пояснення сутності «спілкування» (О. Бодальов, Я. Коломінський), з іншого – «взаємодію» прийнято розглядати як одну зі сторін спілкування (Г. Андреева). В останньому випадку «взаємодія» розглядається як взаємозалежний обмін діями, організація

людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності, досягнення спільної мети [2, с. 187].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що поняття «готовність», незважаючи на широку вживаність, не має однозначного визначення. Так, А. Ліненко трактує її як особливий психологічний стан, який виникає на етапі підготовки людини до включення в діяльність [4, с. 52]; Н. Самикіна – як актуалізацію та пристосування можливостей для успішних дій у певних умовах; М. Д'яченко та Л. Кандибович – як якісне психологічне новоутворення у структурі особистості майбутнього спеціаліста на певному рівні його розвитку, що виявляється як вибіркова активність на стадіях підготовки, включення і виконання професійної діяльності [1, с. 82]. На думку В. Слатьоніна, готовність – це внутрішній стан, здатність цілісної особистості, ознака професійної кваліфікації, а також результат цілеспрямованої підготовки [7, с. 32]. Н. Мойсеюк наголошує, що термін «готовність» уживається у двох значеннях: навченість, підготовленість до виконання майбутніх завдань; наявність компетентності, знань і умінь, потрібних для виконання поставлених завдань [5, с. 367].

Отже, аналіз понять «готовність» і «взаємодія», особливостей професійної діяльності працівників фізичної культури і спорту дозволяє визначити сутність готовності молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії як його інтегративну якість, яка ґрунтується на системі комунікативних знань, умінь, здібностей і досвіду й спрямована на налагодження, підтримку та розвиток взаємодії в професійній діяльності. Вона повинна визначатися його комунікативною компетентністю та відображати ціннісну, когнітивну, комунікативну, практично-дієву й особистісну сферу студентів.

Науковці визнають, що готовність як цілісна система має свою структуру і повинна визначатися відповідно до структурних компонентів, взаємопов'язаних і взаємозалежних. У психолого-педагогічній літературі така цілісність подається як сукупність якостей, властивостей і станів людини, що допомагають їй виконувати професійну діяльність. Різноманітні підходи до розуміння поняття «готовність» породжують різноманітність поглядів на її складові компоненти: як невід'ємна якість особистості, інтегрує мотиваційні, змістовні й операційні компоненти; як складний психологічний утвір – це набір пізнавальних (розуміння професійних завдань, їх оцінки), мотиваційних (інтересу до професії, прагнення досягти успіху) і вольових (подолання сумнівів, вміння мобілізувати свої сили) компонентів [10, с. 71].

Узагальнюючи результати наукових пошуків із проблеми структурування готовності до комуні-

кативної взаємодії, базуючись на особливостях комунікативної взаємодії майбутніх молодших спеціалістів фізичної культури і спорту в професійній діяльності, можна визначити такі структурні компоненти: мотиваційний (комунікативні потреби, цінності, інтереси), когнітивний (знання основ комунікації й основ професійного спілкування), комунікативно-діяльнісний (комунікативне мислення, комунікативну діяльність), емоційно-оцінний (самоконтроль, саморегуляцію). Ефективність процесу формування готовності майбутніх молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії в процесі підготовки забезпечується поетапністю і взаємозв'язком основних структурних елементів досліджуваного феномену.

Мотиваційний компонент, на нашу думку, відіграє домінуючу роль у структурі готовності майбутнього молодшого спеціаліста фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії, адже від мотиваційної налаштованості, усвідомлення значущості комунікативних знань і умінь залежатиме результат. У процесі підготовки майбутнього молодшого спеціаліста фізичної культури і спорту важливо забезпечити мотиваційне спрямування на усвідомлення значущості комунікативної взаємодії під час спортивно-оздоровчого, освітнього та виховного процесів.

Мотиваційний компонент передбачає наявність мотивації до ефективної комунікативної взаємодії, прагнення до активної навчальної та професійної діяльності, орієнтацію на формування професійної та комунікативної компетентності, усвідомлення мотивів професійної комунікативної діяльності та прийняття їх як стимулів; спонукає майбутніх молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до формування та розвитку професійних і комунікативних якостей, серед яких відповідальність, дисциплінованість, цілеспрямованість, оперативність (швидке реагування на різноманітні ситуації), наполегливість, педантичність, ерудованість, впевненість у собі та прийнятих рішеннях, врівноваженість, прагнення до постійного особистісного зростання, прагнення опановувати нові форми комунікативної взаємодії та вдосконалювати форми спілкування. Цей компонент розглядається нами як важливий психологічний чинник організації пізнавальної діяльності студентів і є основною передумовою осмисленого засвоєння знань і розвитку комунікативних умінь, необхідних для виконання посадових обов'язків.

Когнітивний компонент передбачає знання основ комунікації (комунікативних процесів, вербальних і невербальних засобів комунікації, видів і особливостей комунікації) і вміння спілкуватися на людях, вміти створювати й організовувати цілеспрямоване спілкування та управляти ним у своїй майбутній професійній діяльності; знання з психології спілкування; знання способів розуміння

соціальних об'єктів: самого себе, інших людей, груп тощо; знання основних правил організації спілкування; знання ситуативних норм – привітання, звертання, привертання уваги тощо; досвід спілкування (комунікативні вміння); позитивні особистісно-комунікативні настановлення (спрямованість на комунікативну взаємодію для реалізації завдань професійної діяльності); знання щодо комунікативних процесів, які мають бути зорієнтовані на формування уявлень про процес комунікативної взаємодії в спортивно-оздоровчому та виховному процесах.

Комунікативно-діяльнісний компонент передбачає вміння застосовувати знання з різних галузей наук і практики для ефективної комунікативної взаємодії в професійній діяльності; включає в себе: вміння говорити; вміння слухати; невербальні засоби спілкування: а) володіння міміко-пантомімічним супроводом, адекватним висловлюванням, – такими паралінгвістичними засобами, як інтонація, паузи, темп, голосність, мелодика; кінетичні засоби: жестикуляція, міміка; проксемічні засоби: пози, рухи, дистанція спілкування; б) вміння контролювати рухи тіла (уникати зайвих рухів); в) володіння інтонацією, вміння тримати паузу, здатність управляти гучністю. Цей компонент передбачає володіння особистістю вербальними і невербальними засобами комунікації, культурою мови, правильність, виразність й естетичність мовлення.

Емоційно-оцінний компонент передбачає вміння керувати собою на основі сприймання й усвідомлення своєї поведінки та внутрішньої психічної діяльності; здатність до емпатії (вміння співчуття, співпереживання); здатність до регулювання емоційного стану в процесі комунікативної взаємодії; здатність до адекватного міжособистісного сприймання (вміння «читати» за обличчям, розуміння психологічного стану партнера по спілкуванню); здатність до діалогічного стилю комунікативної взаємодії в професійно-комунікативних ситуаціях; здійснення цілеспрямованої професійної діяльності та психологічна установка на роботу в певних умовах; оцінювання настрою співрозмовника; оцінювання емоційного стану партнерів під час спілкування, оцінювання власної комунікативної компетентності та інших учасників спілкування; прогнозування реакції партнера під час комунікативної взаємодії; аналізування своїх помилок і помилок співрозмовника для подальшого конструювання комунікативної взаємодії.

Ще не менш важливою вимогою до готовності особистості молодшого спеціаліста фізичної культури і спорту є наявність умінь спостерігати й аналізувати свою професійну діяльність і роботу колег за визначеними компонентами. Неповторність кожної особистості, індивідуальні особливості, потреби та інтереси вихованців спонукають

молодшого спеціаліста фізичної культури і спорту до пошуку індивідуального, нешаблонного, особливого підходу до них у процесі комунікативної взаємодії.

Висновки. Готовність майбутніх спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії визначається як інтегративна якість, яка ґрунтується на системі комунікативних знань, умінь, здібностей і досвіду і реалізується через мотиваційний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний та емоційно-оцінний компоненти. Готовність до комунікативної взаємодії є складовою частиною загальної готовності молодших спеціалістів фізичної культури і спорту до професійної діяльності. Необхідність високого рівня готовності майбутніх спеціалістів фізичної культури і спорту до комунікативної взаємодії в професійній діяльності зумовлена об'єктивними потребами суспільства у підвищенні рівня здоров'я населення країни та необхідністю розвитку галузі фізичної культури і спорту відповідно до вимог сучасності. До подальших напрямів дослідження відносимо розробку критеріїв, показників і рівнів сформованості виділених компонентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дьяченко М.Л. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск : Изд-во БГУ, 1976. 176 с.
2. Вердербер Р. Психология общения. Полный курс. Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2006. 412 с.
3. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении : книга для учителя. Москва: Просвещение, 1987. 190 с.
4. Линенко А.Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности : дис. ... док. пед. наук : 13.00.01. Киев, 1996. 403 с.
5. Мойсеюк Н.Є. Готовність до професійної діяльності: суть і шляхи формування. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця, 2006. Вип. 12. С. 364–368.
6. Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді : науково-методичний збірник / Г. О. Балл та ін. ; за ред. В.В. Рибалки. Київ : Освіта, Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 388 с.
7. Слостенін В.А. Готовность педагога к инновационной деятельности. *Педагогическое образование и наука*. 2006. № 1. С. 32–37.
8. Слостенін В.А., Каширин В.П. Психология и педагогика. Москва : Школьная пресса, 2002. 512 с.
9. Степанченко Н.І. Система професійної підготовки учителів фізичного виховання : монографія. Львів : Піраміда, 2016. 652 с.
10. Хрущ О.В. Проблема готовности у психологічній науці. *Науковий вісник Прикарпатського університету імені Василя Стефаника*. 2000. № 4. С. 73–81.